
А. П. Гетьман, В. В. Носік.

**ПРА́ВО ВЛАСНОСТІ НАРО́ДУ
УКРАЇНИ НА ПРИРО́ДНІ РЕСУ́Р-
СИ.** Відповідно до ст. 13 КУ земля, її
надра, атмосф. повітря, водні та ін. при-
род. ресурси, які знаходяться в межах
території України, природ. ресурси її
континентального шельфу, виключної
(мор.) екон. зони є об'єктами права
власності Укр. народу. Від імені Укр.
народу права власника здійснюють ор-
гани держ. влади та органи місц. само-
врядування в межах, визначених КУ.

Наук.-теорет. аналіз закріплених у КУ імперативів показує, що ст. 13 містить юрид. модель здійснення права власності на землю та ін. природ. ресурси Укр. народу, суть якої полягає в тому, що ці об'єкти навколишнього природ. середовища в межах території України, її континентального шельфу та виключної мор. (екон.) зони є об'єктами права власності Укр. народу, який є самот. суб'єктом права власності на зазначені об'єкти. Укр. народ може у визначених Осн. Законом держави формах і межах безпосередньо здійснювати правомочності володіння, користування і розпорядження землею та ін. природ. ресурсами або ж від його імені права власника на них можуть здійснювати уповноважені органи держ. влади та місц. самоврядування. Оригінальність закладених у КУ прав. ідей щодо здійснення права власності на природ. ресурси Укр. народу базується на сучасному наук. сприйнятті об'єктів довкілля в системному зв'язку – земля – людина – сусп-во – природа. Більше того, КУ не лише юридично об'єктивує природ. право Укр. народу на природ. ресурси у юрид. право власності на них Укр. народу, а й зобов'язує державу охороняти землю та ін. природ. ресурси як нац. багатство.

Належне Укр. народові право власності на землю є: а) абсолютним, незмінним, постійним, визначальним для встановлення прав. режиму ін. природ. ресурсів; б) не може бути обмежене будь-якими законами України; в) передбачає одержання абсолютної і відносної додаткової вартості (капіталу), що має присвоюватись через сусп. форми роз-

поділу з додержанням пропорцій прогресивного розвитку сусп-ва; г) здійснює виключне право розпорядження землею шляхом зміни території України, відчуження, обміну її часток з ін. суб'єктами міжнар. права, не дозволяє розміщення військових баз іноземних держав на території України.

Від імені Укр. народу права власника на землю здійснюють виключно органи держ. влади та місц. самоврядування в межах повноважень, визначених КУ, із збереженням сталості і незмінності права власності на землю Укр. народу в межах території України та неможливістю без конституційних змін здійснення цього права ін., не передбаченими Осн. Законом суб'єктами.

За КУ, ВКУ, ЛКУ, КУпН та ін. законами, єдиним суб'єктом здійснення від імені Укр. народу всіх його правомочностей власника землі та ін. природ. ресурсів у межах території держави, її континентального шельфу і виключної (мор.) екон. зони виступає ВРУ.

Реалізація правомочностей Укр. народу щодо володіння, користування і розпорядження природ. ресурсами має забезпечуватись системою внутрішньо-держ. публічного та прив. права, а також системою норм міжнар. права. Аналіз змісту норм КУ, ін. законів щодо права власності народу на природ. ресурси свідчить, що для Укр. народу володіння ними означає можливість у межах існуючих кордонів мати для життя і прогресивного розвитку свою територію та розташовані на поверхні і у надрах природ. ресурси, повітряний простір, виключну (мор.) екон. зону і континентальний шельф. Тому ніхто

в Україні не може одноосібно чи у складі соц., політ., держ. та ін. сусп. утворень володіти всією територією на титулі права власності. Правомочність Укр. народу володіти природ. ресурсами має абсолютний характер, та є незмінною і постійною. Набуття у власність природ. ресурсів суб'єктами прив. права не означає втрату для Укр. народу правомочності володіння ними, оскільки право володіння народом і правомочність володіння окремої особи – це різні за екон. змістом і юрид. природою явища. Водночас Укр. народ володіє природ. ресурсами лише на титулі права власності і в такому аспекті право власності Укр. народу є виключним. Тому зазначена правомочність Укр. народу не може бути обмежена ні внутр. законами, ні міжнар. актами.

Важливим елементом у змісті права власності Укр. народу є правомочність користування, яка є похідною і певною мірою залежною від правомочності володіння природ. ресурсами. Юрид. сутність правомочності Укр. народу щодо користування розкривається через екон. природу власності на природ. ресурси. Згідно зі ст. 13 КУ народ України зобов'язаний користуватись землею та ін. природ. ресурсами відповідно до закону, у якому мають визначатись заг. для всіх членів сусп-ва на території України вимоги і правила, а також організац.-прав. форми їх використання з метою забезпечення ефективності та рац. при їх експлуатації.

Особл. зміст має також правомочність Укр. народу щодо розпорядження землею та ін. природ. ресурсами, що зумовлено об'єктивними і суб'єктив-

ними факторами. Укр. народ є суб'єктом міжнар. права. Однак він не виступає безпосередньо суб'єктом права власності у цив.-прав. відносинах.

Кожний громадянин має право користуватися природ. об'єктами права власності народу відповідно до закону. Це означає, що право Укр. народу володіти природ. ресурсами не виключає, а, навпаки, передбачає можливість і необхідність використання землі та ін. природ. ресурсів фіз. та юрид. особами на різних прав. титулах, передбачених у законі. Так, напр., згідно зі ст. 14 КУ, а також ЗКУ громадяни і утворені ними юрид. особи можуть використовувати зем. ділянки на праві прив. власності, праві оренди, постійного користування, на умовах емфітевзису чи суперфіцію тощо. З другого боку, КУ гарантує кожному громадянину можливість вільного доступу до використання землі та ін. об'єктів права власності народу на засадах права заг. природокористування без індивідуалізації об'єктів права власності народу і юрид. оформлення такого права на ті чи ін. природ. ресурси. За ВКУ громадяни можуть використовувати водні об'єкти на праві користування. КУпН не дозволяється використання громадянами чи юрид. особами надр на праві прив. власності. У випадках, передбачених ЛКУ, ліси можуть використовуватися як на праві користування, так і на праві прив. власності.

Суб'єктивне право власності фіз. і юрид. особи, тер. громади, держави стосовно об'єктів права власності Укр. народу у КУ пов'язується з виконанням цими суб'єктами обов'язків, передбачених у чинному зем. та ін. галузях зак-ва.

Відповідно до ст. 13 Осн. Закону, власність зобов'язує. Власність не повинна використовуватися на шкоду людині і сусп-ву. Згідно зі ст. 41 КУ використання власності не може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам сусп-ва, погіршувати екол. ситуацію і природ. якості землі. Крім того, у вказаних статтях КУ найбільш виразно окреслюється соц. функція власності і закріплюється принцип збалансованості прав та обов'язків власників природ. ресурсів, який знайшов своє відображення у чинних ЗКУ, ЦКУ та ГКУ.

Забезпечення реалізації соц. функції права власності на природ. ресурси має здійснюватися не лише шляхом законодавчого встановлення з боку держави прав. форм їх використання, обов'язків і обмежень для власників і природокористувачів, а й закріплення для цих суб'єктів екол. правовідносин рівних можливостей щодо захисту їх прав та виконання обов'язків.

Відповідно до ст. 13 КУ держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соц. спрямованість економіки. Ця норма конкретизує зміст права власності Укр. народу на землю та ін. природ. ресурси в частині здійснення такого права органами держ. влади та місц. самоврядування, а також права кожного громадянина користуватись природ. об'єктами власності Укр. народу. Здійснюючи права власника на природ. ресурси від імені народу України, держава в особі органів законодавчої, виконавчої і суд. влади зобов'язана забезпечувати у повному обсязі захист не лише власників, а й природокористувачів, які викорис-

товують об'єкти довкілля для задоволення власних потреб. КУ передбачає захист з боку держави зем. та ін. природноресурсових прав усіх суб'єктів господарювання, які користуються природ. об'єктами права власності Укр. народу на різних прав. титулах відповідно до закону.

Лит.: Конституція України. Науково-практичний коментар. Х., 2011.

А. П. Гетьман, В. В. Носік.